

Varga Ilona

Joka V.

(részletek)

Veszélyek, vádak, vádcímtábla

Hajnalok hajnalán Janó felszedte az erdőben az özszes csapdát. Az előző nap felfedezett két csapóvasas fajtától nem túl távol talált egy rombusz-ékekkel felszereltet, de felfedezett két hurokcsapdát is, amivel madarakat lehet foglyul ejteni. Ezeket is hazavitte a kunyhóhoz. Mire a gyerekek felkeltek, már mindet elhelyezte és álcázta is, hogy megtanítsa őket, minként ismerhetik fel az efféle veszedelmet anélkül, hogy magukban kárt okoznának. Mert Mamónak igaza van, amikor azt mondja: „ami egyszer már megtörtént, az mindig megtörténhet”.

Egyáltalán nem lehetett azonban a gyerekeket elcsábítani az őzgidától és a beteg nyúltól. Az előbbi még mindig bágyadtan hevert, gyógyfüvekkel bebugyolált lábbal. Dunsztkötéssel, ahogy Mamó mondta. Nagyon nagy fájdalmai voltak, időről időre panaszosan felsírt. A nyuszi már jobban érezte magát. Az ő tompora is alaposan át volt kötve. A külső borítóröngy nagy masnija ott díszelgett a gerince fölött, így olyannak látszott messziről, mintha négy füle is lenne: kettő a fején, kettő a hátsó fertályán. Flaré ki nem adta volna a kezéből. Mirkó meg a gida mellett guggolt, simogatta, és sugdosott a fülébe. Nyica épp azon mesterkedett, hogy a fájdalomcsillapító főzetet valahogy az őzike szájába juttassa. A beáztatott rongyot nyomkodva csepegtette több-kevesebb sikerrel az állatka nyelvére. Szegény Koma – aki egy könnyű lábkötés formájában szintén viselte tegnapi vitézsége, fülén pedig a még régebbi dicsőségek nyomait – most hiába próbálta magára terelni a figyelmet. Tehetett bármit is, rá sem hederítettek. Ezt belátva elheveredett, s búbanatos képpel figyelte az eseményeket. Janó lépett oda hozzá, megpaskolta az oldalát és vigasztalni próbálta.

– Könnyebb elviselni, ha kövekkel hajigálnak, mintha akit szeretetünk, nem törődik velünk. Ugye koma?

Újra és újra megkísérelte a csapdákhoz csábítani a gyerekeket, de továbbra sem járt sikerrel. Nézte őket egy darabig, majd leült a kunyhó előtti lócára, Mamó éppen gyógyfüvekért járt. Egyre messzebb elmérezkedik egyedül... Janó ült és onnan az árnyékból bámulta a felhőket, majd megint csak a gyerekei felé vetette tekintetét. Lassan indulnia kéne, de a csapdát nem hagyhatja így ott... Megint hatástalanítania

kell mindegyiket. Na, nem! – húzta fel kissé magát, amikor egyszer csak a lábához dörgölődött a kutya, majd elé ült, pontosan szembe vele. Félrefordította a fejét és teli szájjal szabályosan vgyorogni kezdett.

– Értem én – mondta neki Janó. – Ha embernyelven szólhatnál, most nyilván te is azt dörgölnéd az orrom alá, amit imént én mondtam neked: inkább a kövek, mint a megapadó szeretet... Talán még azt is hozzátennéd: Ugye, Janó?

Megint odament az alkalmi állatispotályhoz, ám szavainak most sem volt foganatja. Nyica azonban Flaré tiltakozása ellenére, határozott mozdulattal elvette tőle a nyulat, s hessegető mozdulatokkal, öccsével együtt az apjukhoz terelte. Janó köszönetet sem mondva boldogan elindult velük. Nyica hosszan nézett utánuk. Nézte volna tovább is, de Koma félrebillentett fejjel odaült elé, s együttérző tekintettel simogatta. Nyica nem értette, hogy mit akarna mondani, pedig mindketten szinte szó szerint ugyanazt gondolták.

Mirkóék amellet, hogy ráéreztek a veszélyre, és némi segítséggel minden csapdát felfedeztek, a legfőbb tanulságot is megértették: az eddigieknél jobban kell a lábuk elé nézni, ha az erdőt járják. Megígérték azt is, hogyha csapdába esett állatra lenének, nem közelítik meg sem azt, sem a csapdát, hanem hazaszaladnak, segítséget hívni. Pont olyan okosan, mint tegnap. Apjuk a szavukat vette: nem futnak majd eszeveszetten. Egyrészt azért nem, mert ott, ahol egy csapda van, több is akadhat, másrészt azt is észre kell venniük, ha valaki követni akarja, vagy akár csak megpillantja őket. Akkor másfelé kell szaladni, hogy félrevezessék az illetőt.

Amikor befejezte a bemutatót és a gyerkőcök visszaszaladtak védenekikhez, Janó zsákba tette a csapóvasakat, s a hurkokkal együtt odavitte Nyicához. Keményen ráparancsolt, hogy vigyázzon a zsákra, ne engedje közelébe a kicsiket. Később valahol messze, igen mélyre ássa majd a zsák tartalmát.

Már a delet is elharangozták, amikor Bötönyére ért. Most senki ismerőssel nem találkozott az úton. Csaknem háborítatlanul ért el a kereszttig. Csaknem...

– Na, itt jön a híres! – csattant rá egyszer csak, jóindulatúnak egyáltalán nem nevezhető hanghordozással Bözsi néne, s menten Janó nyomába szegődött.

Janó megállt a talicskával, kalapot emelt, illendően köszöntötte, amit a falu legpletykásabb némbereként emlegetett nő a maga illeme szerint viszonzott:

– Mindenkit becsaphatsz, de az én eszemen nem jársz túl! Valami gyalázatosságra készülsz, sunyi cigányfurfang lappang tetteidben. Nagy-nagy átverésre, gonoszságra, istentelenségre készülsz. Átkot hoznál a falura. Cigány létedre ne add itt a szentet!

Janó a rosszindulatú szózuhatagot hamar lezárta volna.

– Isten áldja! Nekem most már mennem kell. Én is minden jót kívánok! – mondta és elindult.

A nő azonban egyre ment utána és szapulta tovább rendületlen. Személyét és az egész cigány pe-reputtyát (így mondta) csalónak, tolvajnak, rablónak és istentelen gyilkosoknak nevezte. Janó csak magában füstölgött, szóra sem méltatta, tolta tovább a talicskát. Így Bözsi néne adta fel előbb, eltűnt, de mint később kiderült, csak azért, hogy a barátnőit összetoborozza. Amikor Janó a kereszthez ért, már ott várták és őt gyalázták folytatólagosan.

Az öreg Fardí szavai jutottak eszébe, a gyerekkorából. Ő mondta mindig, ha ilyen társaságba futottak: „csapatgyűlést tartanak a boszorkányok”. Persze ezek nem lehetnek boszorkák, hiszen úgy hányják felé a keresztet, mintha maga Belzebub jönne velük szembe, s attól kéne megóvniuk magukat.

Janó meghajolt feléjük és kalapot emelt.

– Önöknek is a lehető legjobbakat!

Elővett egy viszonylag vékony, kéttenyérnyi széles, hosszanti faszeletet, majd levette a kalapját és a látszólag tanácstalanul a feje búbját vakargatta, majd a nőkhöz fordult.

– Szükségem lenne egy lajtorjára is. Olyan hosszú, hogy felérjem róla a kereszt tetejét is. Drága asszonyságok! – fordult a nők felé. – Nem akarnám fárasztani önöket, hiszen látom, alaposan benne járnak már a korban. Ezért is csak a legfiatalabbat kérném meg, hogy szaladjon haza, és kérje meg a hites urát, hozzon ide egy ilyen méretes létrát egy rövid időre. Csak azért merem kérni, mert a plébános úr azt mondta a minap, hogy üdvös dolog segíteni ezt az ügyet... Mondom, csakis a legfiatalabbat kérném – mosolygott magában. – Az öregeket nem fárasztanám.

Nosza, csak úgy sisteregtek a rokolyák. Kettőt se pillantott, Bözsi néne maradt egyedül. A többi mind a legfiatalabbnak tartotta magát, de legalábbis fiatalabbnak a többi öregnél.

– Ne hidd, hogy engem is lerázhatsz magadról az efféle cigánycsellel! Bennem emberedre akadsz! – mondta, le nem véve róla a szemét.

Janó csiszolni kezdte a falapot, majd kis tüzet gyújtott és egy vörösre izzított késpengével a szegélyét itt-ott megcakkozta, megsütötte. Ezután egy kisebb vésőt tüzesített át, és két függőleges vonalat égetett bele, közel a két szélébe. Bözsi néne lépésről lépésre közeledett hozzá, mert Janó szándékosan mindig úgy fordult, úgy görnyedt, hogy csak így láthassa, ha látni akarja, mit tesz. Amikor a két vonallal

kész volt, öregujját előbb az egyik, majd a másik közepére helyezte, s a kisujjával felvett távolságot körözni kezdte. Egy szög segítségével halványan be is karcolta a félkörök végeit. Ahol metszették egymást oda fent is, lent is egy nagyobb pontot feketített.

– Ideadná a fúrót? – kérdezte Bözsi nénét, aki kérésére zavartan turkálni kezdett a szerszámok között. Igyekezett kihasználni a pillanatot, hogy tüzetesen megnézzen mindent, hátha valami leleplező szörnyűségre akad.

– Nem azt! A nagyobbat – sürgette Janó.

Odavitte neki, és ott maradt. Közelről nézte, ahogy a szerszám hegye átszalad a fán, majd szabályos körre tágitja a rést. Janó újabb méréseket végzett az ujjával, majd – most már eltérő távolságokba – újabb függőleges egyeneseket égetett. Az öregasszony közelről szemlélte, amint ebből kettőt utána egy felülről lefele futó ferde vonallal összeköt, a következőre pedig fent egy elnyújtott karikafélét és alá meg egy előzőhöz hasonló ferde vonalat éget, majd pontokat is ide-oda a lábaiknál.

– Ezt miért csinálod? – kérdezte Bözsi néne.

– Ezt szögelem majd a tetejére.

– Megvagy, zsvivány! – csillant fel az öregasszony szeme, de nem szólt hangosan semmit. Ez a cigány varázs-krixkrax, ebben van gonoszság, a csalás, a gyalázat. Ezzel akar hát a hitünkkel kibabrálni – gondolta magában.

Eldöntötte, hogy vár még egy kicsit, és ha a többiek visszaérnek, elszalad a plébánoshoz, hogy állítsa le ezt a csúffátevést. Mindenki látni fogja, hogy kár volt őt a múltnap kinevetni. Hogy már akkor is több esze volt másoknál, hogy neki volt igaza.

Janó közben leült, és a furcsa alakú ágas-bogas vessző- és gallydarabokkal kezdett bíbelődni. Egy különleges kis szerszámmal, réseket vágott a végeikre vagy a közepükre szálirányban, majd ezeken áthuzigálta a következő darabokat. Gyorsan haladt, de sem Bözsi néne, sem a közben sorra érkező létrás férfiak, legények, de a hozzájuk tartozó asszonynép sem tudta mire vélni, mi lesz ebből a hosszú ágbogsorból. Janó beszélgetésbe elegyedett a férfiakkal, akik asszonyaiknál jóval készségesebbeknek bizonyultak. Még azok is, akik nagy duzzogva jöttek, mert élvezték, hogy a sutyorgásuk szétveti a nők kíváncsiságát.

– Szükségem lenne néhány nagyon régi szögre. Kerekfejűre kalapáltak vannak nálam, de ha lenne valakinek olyan szögletesre kovácsolt régi fajta, abból két kisebb kellene, ezekbe a lukakba – mutatott a falapra –, de jól jönne még egy ugyanilyen is, csak jóval nagyobb. Ha több is akadna, az még szerencsésebb lenne, mert lehetne közülük válogatni.

Ketten el is mentek érte, ő pedig tovább dolgozott a faágakkal.

– Az a helyzet, hogy én szépen vések-faragok mindenféle mintát, ám emberalakot, ilyen nagyot, ami ide kéne, különösen Jézus urunkat, képtelen lennék fába formálni – magyarázta halkán a mellett maradt férfinépnek. – Láttam olyan útszéli kereszt-

tet is, amire egy bádogra festett Jézust tettek. Festeni végképp nem tudok. El valaki a faluban, aki képes lenne megfesteni, vagy kiszoborni?

Rövid tanácskozás után a helyiek egybehangozóan és fölöttébb szomorúan kijelentették, hogy nemcsak Bötönyén, de három-négy nap járőföldre sem található ilyen ember.

– Semmi baj! – nyugtatta őket Janó. – Magam is erre számítottam. Különb is képtelen lettem volna belevetni a szöget a kezeibe, lábába. Ti talán képesek lettetek volna rá?

– Semmiképp.

– Ezért is találtam ki egy olyan elintézet, amire még nem láttam példát... Lehet, hogy a bötönylei lesz a legkülönlegesebb útmenti feszület.

– Tán még a keddhelyit lepipáljuk vele?

– Nem ismerem a keddhelyit, de talán... – hagyta meg Janó a felparázsló lelkesedést.

Nagyon jó szögeket hoztak, nehéz volt kiválasztani közülük a leginkább megfelelőket. Sokáig válogattak szándékosan eltakarva a nők elől, hogy miben ügyködnek. A kérdéseiket is nagy élvezettel engedték el a füleik mellett. Amikor közösen kiválasztották a legaraválóbb szögeket, odatámasztották a kereszthez a legnagyobb létrát. Két férfi tartotta, amíg Janó a tetején kiszögelte a táblát. (Bözszi néne csak erre várt, és úgy elrohant, hogy porzott az út utána.) Janó a nagyobb szöget szekercéje fokával a keresztfa jobboldali ágába verte, majd nagy ügyesen, hogy el ne görbüljön, ki is húzta. Lejebb ereszkedett, és ismét határozott ütésekkel mért rá, hogy a lábakat átdőfő szög helyét is mély szögletes nyom jelölje. Onnan is kiügyeskedte. (Nem volt egyszerű, igen megszenvedte.) Ezután ismét felhágott a létrafokon, hogy a baloldali keresztágra, a végleges helyére üsse a szöget. Ezután feladatta a szakítóvasat, és úgy dolgozott a feladott kalapáccsal, hogy a felhasítások révén – kis képzelőerővel is – vállak, karok és lábak helye sejlett fel.

– Most lecsiszolom a meredező szálkákat, de a szöghelyek környékére vérfoltot, ezekben a mélyedésekbe pedig vércseppeket, meg valami feketeséget kellene teremtenünk.

– Hozzunk csibevert? – ajánlotta az egyik segítő.

– Az szentségtörés lenne – tiltakozott a másik – és meg is feketedne.

Piros festék is felmerült, de az meg inkább a pipacs színére emlékeztetne, mint vérnyomokra. Végül azt találták ki, hogy vörös vasrozsa lenne jó, elkeverve enyvvvel. Mindenki tudott otthoni rozsdálló dolgokat, rohantak haza, lekaparni.

Amíg távol voltak, Janó karikát kötött az ágas-bogas kígyószerűségéből. S a lajtorján, amit éppen senki sem fogott, nagy óvatosan fölmászott, hogy a baloldali szár szögére akassza, majd két kisebb szöget rágörbesztve a fához szorította.

– A töviskoszorú! – csodálkoztak rá az asszonyok.

Amikor visszajöttek a férfiak és kikeverték a vörös mázat, többen is felmászta a létrákra, hogy ágdarabokkal vagy ujjakkal kenegessék a ragacsos

anyagot. Alulról meg irányították őket és Janót is, hogy miként tűnnének a szögeknél cseppszerűbbnek a foltok.

Már mind lent voltak, a létrákat is elvették. Elégedetten szemléltek, hogy teljesült, amit Janó elmondott nekik. Hogy olyan keresztjük lesz, ami a sírba tétel és a feltámadás utáni állapotot mutatja. Most kaptak csak igazi értelmet a fán a villám keltette sejtelmes rajzolatok. Janó ekkor elővett a talicskájából két szerszámnyél szerű, simára csiszolt rudat. Már otthon kimesterkedte, hogy meghosszabbításként könnyen egymásba üthetőek legyenek. Amikor szépen kitoldotta őket egymással, az egyik végére belekalapált egy rombusz alakú vasat, s az így kialakult sajátos kis póznát a rombusz egyik csúcsánál a kereszt oldalába verte.

– A római katona dárdája! – szólalt meg a plébános úr, majd áhítatos hangon idézetet mondott: „Hanem egy a vitézek közül dárdával dőfé meg az ő oldalát, és azonnal vér és víz jöve ki abból.” Ezt írja János evangéliuma. Az a négy betű pedig – csóválta rosszallón a fejét a mellette álló Bözszi néne felé – a vádcímtáblára írt latin szöveg rövidítése, amit haldokló Jézus urunk feje fölé helyeztek a keresztfára. I.N.R.I., azaz Iesus Nasarenus Rex Iudaeorum, Nazaréti Jézus, a zsidók királya – ez volt a vád. De hisz, aki figyelmes, az a templomunkban is láthatta az oltárképen!

A dicsőséges katona

– Ez a kereszt így igazi műalkotás – dicsérte meg a plébános úr mindazokat, elsősorban Janót, akik közreműködtek a megvalósításában. – A golgotai kereszt a feltámadás után?! Micsoda ötlet! Nagyon eredeti. Amennyire én tudom, ilyen sehol máshol nem áll.

– Mondd, fiam – fordult Janóhoz –, te már láttál valahol ilyet?

Janó őszintén elmondta, hogy csak a kényszer szülte ezt a megoldást, mivel ő nem tud emberalakat faragni. Még ha tudna is, a Megváltó szenvedését akkor sem kísérelné meg visszaadni a vésőivel. Az ügyse menne. Bádogja, festékje, festőszerszáma sincs, a képíráshoz végképp semmit sem ért. Nem másolt ő semmit.

– A nagyját magam találtam ki, de hogy végül pont ilyen lett, ahhoz még négyen kellettek – mutatott a segítőire. – Sok dolgot együtt fundáltunk ki hevenyében.

– Utána kérdezősködöm majd az egyházi előljáróimnál, ők tudnak-e hasonlóról, mert úgy hiszem, hogy ilyen útmenti kereszt nincs több az egész országban.

– És Keddhelyen? Ott sincs? – kérdezte az egyik bámészkodó asszony. Nem értette, hogy miért mosolyognak néhányan olyan furcsán felé.

– A vármegyénkben egész bizonyosan nincs. Keddhelyen sem – felelte a plébános kedélyesen.

Ezt a választ nagy meglepődéssel vették tudomásul a jelenlevők, mert a keddhelyi vásárban, sokszor

megtapasztalták, hogy az ottaniak mennyire lesajnálják a bűntényeiket. „Kódusnépség” – mondták rájuk sokszor igencsak gúnyosan. Most büszkék voltak rá, hogy végre akad valamijük, amivel lefőzik azokat az utálatos városlakókat.

A pap odafordult Janóhoz és négy segítőjéhez. Meghívta őket a paplakba egy kis teára, meg némi aprósüteményre. Három férfi erősen szabadkozott, hogy őket dolog mellől ugrasztotta el az asszony lajtorját cipelni, mennének haza. Janó is bocsánatot kért, illendően megköszönte a nagy tisztességet, de ő sem időzhet sokáig, rövidesen neki is indulnia kell, várják a gyerekei. (Valójában persze az írnot akarta megkeresni, hogy végre megtudja, mi az a jó, amivel a Jokaságért cserében kecsegtette.) A fiatalabb, legényforma férfi ugyan szívesen elfogadta a meghívást, de a teázgatás gondolata – más vendégek híján – füstbe ment.

– No, nem baj – mondta a pap –, majd máskor megejtjük... Hanem, Gergő! Ha úgy is ráérsz, beszélhetnél az írnot úrhoz, hogy jöjjön ide: elkészült a mű. Az utólagos engedélyezéshez nyilván mérnie kell, meg tán aláírásunk is szükséges... Köszönöm, hogy megteszed. Mi leülünk ide, beszélgetünk egy kicsit, amíg várunk benneteket.

Janó készségesen keréssel felfelé fordította talicskáját, a keréssel ellentétes oldalon helyet kínálva. Mégiscsak jobb itt, mintha földre ülne – mondta, majd miután beszélgetőtársa elhelyezkedett, mellé kuporgott a fűre.

Amikor a kölcsönös bemutatkozásra került a sor, Janónak eszébe jutott az írnot intelme, hogy senkinek se árulja el az igazi nevét. Sikerült ügyesen elütnie a dolgot:

– Uraságtól a legutolsó csavargóig mindenki „Hé, te cigány!” vagy „Büdös cigány” néven emleget. A feleségem – Isten nyugosztalja! – Életemnek hívott... én pedig őt Kincsecskémnek becéztem. A tiszteltudóbb fiatalok „Hallod-e, Öreg?”-gel szólítanak meg... Egyszer az életben Sárfőpatak mellett, amikor segítségre szorult, egy idősebb nő így köszönt rám: „Segítene nekem, fiatalember?”. Néha már magam sem tudom, hogy mi a nevem... Önnek biztos ismerősen cseng: „Vagyok, aki vagyok.”

– Feltűnően választékosan beszélsz, ügyesen bánasz a szóval... A betűvetésben is járatos vagy, pedig mifelénk még a nevüket is csak kevesen tudják leírni. Szegény Bözsi néne is azért hihette, hogy a feliratod valamiféle ördögi praktika, mert ő is írastudatlan... Olvasott ember benyomását kelte. A modorod és a tetteid jó embernek mutatnak. Nemcsak ez a keresztállítás..., halottam a gyerekmentésedről is. Abból, amit mondtál megértettem, hogy valami okból rejtekezned kell. Nos, nem firtatom, megelégszem azzal, amit Bözse néne kitudott az itteni ismerőseidtől, hogy a keresztneved Joka. Remélem, hogy az legalább nem titok, hogy miként tanultál meg írni-olvasni. Engem nagyon érdekel.

– Hát abban semmi titok nincsen, szívesen megosztom – lélegzett föl Janó. Katonakoromban tanul-

tam meg. Amikor baka lettem – ugyanígy, mint most – a vármegyének előírták, mennyi újoncot kell kiállítaniuk. Azok meg a városaiknak, falvaiknak osztották ki egy kulcsszámítás alapján, hogy melyikből hány katonaképes fiatal adjanak át a hadseregnek. Sokáig megtette az is, hogy a községi hajdúk megrohanták a karavánjainkat és összefogdosták az alkalmasnak ítélt cigánylegényeket, hogy kiteljék a létszám. Családokat szakítottak így szét tíz, tizenöt évre, vagy örökre. Áristomba csukták ezeket a fiúkat mindaddig, míg nem jöttek az újoncokért. Akkor aztán őket adták át. Addig csinálták így, míg jött egy új rendelkezés, hogy nem lehet csupa cigányból kiállítani az újoncokat. Az összefogdosott és beöltöztetett cigányok közül ugyanis aki, és amint tehetette, utána szökött az övéinek. Azon túl igazolni kellett, hogy a beadott fiatal valóban az adott helység lakója. No, akkor jött ránk egy kis jó világ, mert nagy hirtelen sok falu határán megengedték, hogy letelepedjenek a karavánjaink. Persze csak olyanok, amelyekben legénykorú családtagok is akadtak szép számban. Amikor én léptem ebbe a korba, a mi családunk így jutott egy kis házhelyhez is.

Mivel a gazdag parasztok és nagygazdák rendszeresen megvesztegették a bírót, hogy ne az ő fiaikat adja ki a falu katonának, számtalan panasz érkezett a vármegyékhez. Volt, hogy öreg, beteg szülőktől, özvegyek mellől vitték el az utolsó kenyérkeresőt, csak hogy a tehetősek gyerekei otthon maradhassanak. Ezért vezették be később a sorsvonásos módszert. A szerencsére bízták a katonakorúak sorsát. Minden megfelelő korú, öt lábnál magasabb legényt felsorakoztattak a falubíró előtt, és a szerint dőlt el, ki maradhat, ki megy, hogy mit húzott a kalapból. Mégis valahogy gyanúsán, legtöbbször a legszegényebbek és a cigányok mellől pártolt el a szerencse. Azoktól, akik amúgy is szerencsétlenek voltak. Ahol nem is csaltak ott is, hiszen szegénylegényből mindig több volt. Ha egy gazdagabb fiú mégis kivetődött, azt is el lehetett rendezni. Aki ugyanis kiállított maga helyett valaki önként jelentkezőt, azt mentesítették a szolgálat alól. Akik tehették, sok-sok pénzt kínáltak ilyenkor, csak hogy megszabaduljanak szorult helyzetükből.

Én is ott álltam a mi bírónk előtt. Kilencen voltunk, s három katonát kellett a falunak kiállítani. Én jó számot húztam, Bedák Pista viszont rosszat. Ő a falunk második leggazdagabb parasztcsaládjának egyetlen fia volt. Csak lánytestvérei voltak. Hírlett, hogy a császár háborúra készül, így különösen sok pénzt kínáltak, ám senki sem akart a helyébe állni. Elképzelheti, milyen nagy gondban voltak. Végül Bedák uram, Pista édesapja, még a cigánysorra sem restellett betérni, összesározni a kényes-fényes csizmaszárát.

Nagyon sok pénzt kínált, és amikor visszautasítottam, még fel is srófolta. Anyám szegény már nagyon beteg volt. Az öreg Bedák a pénzt végül még azzal az ígérettel is megtetőzte, hogy édesanyámat beviteti egy ispotályba, s fizeti az ottani orvosdok-

tor árát, hogy kigyógyulhasson. Erre a tenyerébe csaptam. A pénz jó időre könnyebbséget hozott az otthon maradottaknak, nem kellett éhezniük. Az öreg Bedák becsületére legyen mondva: megtartotta a szavát. Sajnos azonban az orvosok sem tudtak segíteni anyámon. Rövidesen itt hagyta a földi világot. Fájdalom, hogy nem sokkal éltek túl a többiek sem. Testvérkéimet, apámat és nagyanyámat is elvitte a vándorragály. Pestis vagy kolera? Ezt is, azt is mondták. A viskónkat meg felégették, az összes többi cigánykalyibával együtt, hogy elejét vegyék a kórság továbbterjedésének. Így aztán, amire hazajutottam, senkim és semmim nem maradt. Senkim nem lett volna, ha rá nem akadok szegény Ticámra.

Persze ebből semmit sem láthattam előre, amikor beöltöztem katonának. Messzi országba vittek, Majland mellett, Taljánföldön szolgáltam. Eleinte nagyon kegyetlen volt a sorsom. Ránk, cigány újoncokra külön örök felügyeltek, annyira félték attól, hogy megugrunk. Ami bántás csak érhetett valakit, abban mind részünk volt. Minden társunk rajtunk köszörülte a nyelvét. Kezdetben nem értettük a német parancsszavakat, de kezdetben magyarul is alig-alig tudtunk. Az olasszal, a helyiek nyelvével sem boldogultunk sokáig. Azt, meg hogy cigányul beszéljünk egymás között, büntetéssel tiltották. A szép cigány dalainkat sem énekelhettük, mert nemcsak kigúnyoltak érte, hanem be is árultak miattuk bennünket.

Nekem hallatlan szerencsém lett, mert amikor végre szétosztottak bennünket, egy emberséges hadnagy keze alá kerültem. Még kimenőt is engedélyezett nekem, de csak úgy, ha a három társam, akivel kienged, felelősséget vállal értem.

– Vállaljon a cigányért a radai rosseb! – mondta először az egyikük, egy Somogyságból odakerült baka.

Erre a hadnagy visszavonta tőle az engedélyt, s egy másik katonát jutalmazott meg vele, aki persze örömmel vigyázott rám. Nyilván még mindig a szökésemtől tartottak. Egy ilyen alkalommal az ivóban, ahol az időt múltattuk, nagyot dobant a szívem, mert a mögöttem levő asztaltól cigány szavakra lettem figyelmes. Nem pont úgy beszéltek, ahogy a mi törzsünk, de azért megértettem. Már fordultam is volna örömmel, amikor rájöttem, hogy jobb, ha hallgatom őket tovább. Egy olasz lókupecről beszéltek, aki pénzt kínált nekik, ha azon az éjjelen elhajtának a katonai ménesből négy-öt lovat, de ők nem vállalták. Annak ellenére sem, hogy egy őrmestert az illető már lefizetett, aki megígérte neki, hogy leitatja az őrséget. Azt latolgatták, helyesen döntöttek-e, amikor nemet mondtak, mert mint egy velük is gorbán bánt birtokos embere elhencegte, helyettük ők ütik most majd nyélbe az üzletet.

Amikor visszamentem, mindent elmondtam a hadnagnak. Aznap leleplezték az őrmestert, és elfogták a földbirtokos embereit. A gazdájukról kiderült, hogy korábban a hadtáp fosztogatásában is részt vett. A kalmárt is letartóztatták. A hadnagy-

mat nagyon megdicsérték. Annyira megörült, hogy a fejébe vette, megtanul tőlem cigányul. Németül, deákul, taljánul már tudott, tótul is beszélt valamicskét. Kedvtelése volt a nyelvtanulás. Egy kis füzetbe beírta a szavakat, amit mondtam, s ő megtanulta. Cserébe oktatgatott, hogy jobban, szebben beszéljem a magyart. Sok időt töltöttünk ezzel. A többiek ezt látva, még inkább elfogadtak. Onnantól egyenrangú pajtásuknak tekintettek. A hadnagy úr meg egyre fontosabb feladatokat bízott rám. Már éjszakai őrzőratba is beosztott.

Támadt valami nagy ribillió. Valóságos hadi helyzet. Lőttünk és lőttek ránk. Előre és visszavonultunk, magaslatokat szálltunk meg. Hol ostromoltunk, hol minket kergettek. Az volt a parancs, hogy éjszaka az előretolt járőröknek mindenkit fel kell tartóztatniuk, aki az állásaink felé közeledik. A lőtávolság határán meg kell állítani, s ha csak nem tudja elmondani igazolásként az aznapi jelszót, azonnal le kell lőni az illetőt.

Egy éjszaka hárman voltunk így előre tolva, amikor három sötét alakot pillantottunk meg. Egyenest felénk jöttek. Határozottan megállítottuk őket, s kértük a jelszót. Nem tudták. Az előző napival próbálkoztak. A káplár tüzelőállásba szólított bennünket, s közölte, hogy ez a jelszó már lejárt, a mait kéri, különben lövetni fog. Erre a három ember kétségbe esve kezdte bizonygatni, hogy a másik zászlóaljban, ahonnan az arcvonala éjszakai rendjét és felkészültségét jöttek ellenőrizni, nekik ezt mondták. Az egyik közülük annak a zászlóaljnak parancsnoka (egy százados), a másikuk törzstiszt, a harmadik személy pedig egy generális. Meg is fenyegettek minket, hogy életünk végéig rácsok mögött aszalódunk, ha rájuk lövünk, vagy át nem engedjük őket. Erre a káplárunk még veszettebbül kezdett kiabálni velük, s parancsot adott a kakasok felhúzására a puskánkon. Pár szempillantásra voltunk csak a lőparancstól, mire azok hárman most már az életükért könyörögtek, továbbra is a nevüket és rangfokozataikat darálva. Káplárunk újra – és utoljára – kérte a jelszót, amit ők továbbra sem tudtak. Az egyikük úgy tűnt, mintha a pisztolyához nyúlt volna, erre a káplárunk a karjába lőtt. Feljajdulás jelezte a találatot. Szorult helyzetben voltunk. Tudtuk mi a parancs, s mint később megbeszéltük, végig azt reméltük, hogy csak játszanak velünk. Az ellenőrzés része az, hogy úgy tesznek, mintha nem tudnák a jelszót, de a szabályszerű harmadik kérdésnél megmondják majd. Ekkor döbrentünk rá, hogy valódi ellenség lehet előttünk, s tényleg le kell lőnünk őket, hisz harmadszorra sem jutottunk velük semmire. Most, hogy egyiküket már megsebesítettük, mást nem is nagyon tehettünk, mint a parancs szerint lelőjük őket. De mi van, ha mégis igazat szólnak és egy tábornok van közöttük? Ha lelőjük, bármennyire igazunk van is, csakugyan börtönben végezzük.

Amíg a káplár újratöltött, maradt egy parányi időnk. Reméltük, hátha a lövés hallatán tiszt vezet-e erősítésünk is érkezik hozzánk. A parancs szerint

foglyul nem ejthették, be nem vezethették a megállított személyeket. Nekem támadt hirtelen egy ötletem, amit gyorsan odasúgtam a társaimnak. A tábournoki uniformis nadrágszárán széles lampasz, azaz vastag varratú díszítés fut végig. Kikúsztam a sötétben. Káplárunk közölte, hogy továbbra is feltett kezekkel álljanak, mert újra ló a legkisebb mozdulatra. Nem árulta el, hogy mire készülök, így váratlanul érte őket, hogy a nadrágjukon babrálok. Valóban generális volt az egyikük. Ezt meg is kiáltottam. Lefegyvereztem őket: elvettem a pisztolyaikat és leoldottam kardjaikat is. Azt javasoltam a lövetésről már letett járőrparancsnoknak, hogy ültessük le a három gyanús idegent. Ketten őrizzük és egyikünk menjen vissza jelenteni a rendkívüli helyzetet.

Engem küldtek, de félúton már találkoztam a lövés hallatán kiküldött erősítéssel. Nyolcan voltak, és egy kapitány vezette őket. Neki jelentettem, hogy mi történt, és ő azonnal nagyon megdicsért. Aztán a többiekkel is ezt tette, mert kiderült, a foglyaink bizony igazat szóltak.

Mindháromunkat kitüntették. A társaim kis ezüst, én nagy ezüst vitézségi érmet kaptam. Jól is jött később. Egy hosszú éhezésnek vetett véget abban a cigány kompániában, amelyikkel később kóboroltam. Eladtam egy osztrák ékszerésznek. Rögtön zsandárt hívott rám. Az az igazolvány azonban, amit kitüntetés mellé adtak, szépen kitisztázott.

Az érdeméremnél azonban maradandóbb elismerést is kaptam. Parancsnokaim altiszti iskolára küldtek, ahol elsőként az ábécét és az olvasást taníttatták meg velem. Attól kezdve rengeteget olvastam, bármit, ami csak a kezembe került és magyarul íródott. Tündérmeséket, mindenféle rémregényeket, szabályzatokat, emlékiratokat, kalendáriumot, Bibliát...

Végül aztán mégsem avattak altisztté. Amikor híre jött, hogy minden családtagom meghalt, összeomlottan. Senkim, de senkim nem maradt ezen a világon! Utóbb kiderült, a szeretteimnek még tisztes temetésben sem lehetett részük, mert a ragály vitte embereket a falun kívül közös sírgödrökbe vetették. A helység papja is ott fekszik közöttük. Csak utólag történt valami szertartás... Legyen számukra is könnyű a föld!

Idő előtti leszerelésemet kértem, amit az állapotomra és érdemeimre tekintettel engedélyeztek is.

Hát így történt... – fejezte be történetét Janó, akitnek tekintete, amíg beszélt, mindvégig a messzeségbe révedt.

Felállt, hogy egy kissé kinyújtóztassa elgémberedett tagjait, s hogy észrevétlen eldörgölgjön néhány könnycseppel. Megdőbönt, amikor felfedezte, tíz-nél is többen hallgatták szájátva, amit úgy gondolt, hogy csak egyetlen embernek mesél. Bözsi néne is köztük volt a mérgét is feledve. Gergő és az írnok pont őmellette toporgott, de még hosszú ideig sem ők, sem mások nem kívánták megtörni a csendet.

Mindenki tudta, hogy a falu krónikájába illő eset tanúja: nem kis dolog, hogy Bötönye olyasvalamivel büszkélkedhet, ami még a keddhelyieket is elsápítja majd. Büszkeség dagasztotta kebleiket, a... – hogy is mondta a plébános úr? – az „igazi műalkotás” látán. Nemcsak ezt a jóérzést és a látvány igyekeztek befogadni, hanem azt is, amit e Joka nevű cigány önvallomásából a lelkükig engedtek. Egy darabig még álldogáltak, majd, midőn az írnok úr méricskélgni kezdett, szép lassan szélnek eredtek. Hallani lehetett, hogy néhányan hazaindulva is arról beszélnek egymás közt, amit Janótól hallottak.

Sokan azt gondolják, hogy a szem a lélek kapuja, pedig sokkal inkább a fül az. Hiszem, ha látom! – mondják. Pedig a szem nagyon is sokszor félrevezet, s előbb ítélt, mint megismerne valamit vagy valakit. Hamarabb rekeszti el a bejáratot, mely a lélek és a megismerés felé vezet. Most, hogy Janó háttal ült feljűk, s csak a hangját hallották: annak minden rezdülése feltűnt, érzékletessé vált, együttérzést, rokonszenvet keltett.

Talán a plébános úr is épp ezen merengett, amikor az írnok megkérte, hogy amennyiben van ideje, maradjon még kissé. Szükség van ugyanis egy hitelesítőre, aki majd aláírásával tanúsítja, hogy a helyszíni mérés az elkészülést követően valóban és azonnal megtörtént.

– Vecseryéig még bőven van időm – hangzott a felelet.

Gergő, akit a pap korábban az írnokért küldött, szintén hátra maradt, hogy segítsen a mérésben és tartsa a létrát, amíg szükséges. Az írnok minden adatot gondosan felírt, és még a létra tetején egy vázlatrajz szerkesztésébe kezdett.

A plébános nézte, miként serénykedik, majd feltűnt neki, hogy a történet hőse leszegett tekintettel, milyen régen szó nélkül áll mellette. Ezért aztán ismét felé fordult, hogy beszélgetésre bírja, hogy levegye róla a keserű emlékezés nyomasztó terhét. Úgy tartotta, hogy az őszinte vidámság, a felhőtlen boldogság legnagyobbik részét – előlegként egész földi életére és ígéreteként az azon túlira – a gyermekkorában éli meg az ember. Még a legszegényebb, legnyomorúságosabb körülményeket is varázslatos emlékké teszi a szülői, nagyszülői szeretet, ami körbelengi. Emiatt a kisfiúként megélt emlékeihez igyekezett visszacsalogatni a borúsképű alkotót.

– És hol születél, hol gyerekeskedtél? Milyen emberek voltak a szüleid?

Még meg sem kezdődött azonban a beszélgetés, máris vége szakadt, mivel a kérdéseket hallva, az írnok gyorsan közbeszólt a lajtorja tetejéről:

– Joka! – mondta nyomatékosítva. – Találsz lent a táskámban papírt és ceruzákat. Vegyél ki belőle a plébános úrnak is! Szükség lenne egy rajzra a ke-

resztről, ahogy az út szintjéről látszik. Egy az út itteni, egy másik a pedig a túloldaláról. Amelyik jobb lesz, azt csatoljuk majd a jegyzőkönyvhöz.

Amikor végzett, elköszönt Gergőtől, megköszönte a segítségét, útjára bocsátotta. A talicskára ülve belekezdett az okirat papírra vetésébe, de az úti tintatartót sehogyan sem tudta úgy elhelyezni, hogy kényelmesen, a felborulás és kiömlés veszélye nélkül, gyorsan márthassa bele a tollát, így alig haladt valamennyit. Ezért, amikor a rajzolással megbízottak visszatértek, abbagyta, és más helyszínt indítványozott.

– Elég kényelmetlen ez így, meg nehézkes is... Forduljunk egyet a hivatal felé, ha nincsen ellenükre!

El is indultak hármásban. Janó megint gondolataiba merült. Azért hogy ő se érezze magát a beszélgetésből kirekesztve, a pap és az írnok mókás eseteket beszéltek el neki, amik korábban velük estek meg. Jókat nevettek. Ezen aztán Janó is felbátorodott, ő maga is felidézett néhány kacagató katonatörténetet.

Nagyot néztek a felvégiek, amikor ezt a hármast látták. Két köztisztet övezte személy által közrevéve egy rongyos cigányt. Vele egy sorban lépegetnek, és láthatóan kedélyesen beszélgetnek vele. Együtt nevetgélnek. Miközben a talicskáját maga előtt toló cigány hosszasan beszél hozzájuk – hol az egyik, hol a másik felé vetve tekintetét. Ők ketten pedig figyelemmel hallgatják. Akik még fentebb találkoztak velük, nagyobb csudadologról adtak számot másnap. Allították: látták, amint a plébános úr, a cigány vállát karolta, úgy sétált vele az írnok társaságában. Megint mások még furább tapasztalattal fejték meg a dolgot: a hivataltól nem messze látták, amint az írnok úr a talicskába, a cigány cókókjá mellé teszi a táskáját, s azonmód átveszi tőle a talicska tolását is. És közben egyfolytában fecsegtek egymással mind a hárman.

No, ha nagyot néztek a felvégiek, képzeljük el az előjáróság bejáratánál posztoló hajdú ábrázatát, amikor ezt a furcsa menetet meglátta. És ha már elképzeltük, képzeljük csak tovább, miként konyult le tán még egyenesre kipödört bajsza is, amikor az írnok úr a talicskát a lába elé tette.

– Vigyázzon rá, nehogy lába kelljen! – hallhatta és emészthette jó sokáig a szokatlan utasítást.

Hivatali szobájában az írnok a hellyel kínálta vendégeit. Gyorsan megírta a szükséges iratokat, mindegyiket ellátta a kézjegyével. A plébános úrnak két okmányra is oda kellett kanyarítania a nevét. A helyszíni méretvétel megtörténének tanúként való aláírása mellett arra a nyilatkozatra is, amelyben kijelenti, hogy sajátos kivitelű kereszt ellen hit- és vallásbéli okokból kifogással nem él, fennmaradása ellen nem tesz panaszt.

– Készül még egy írás – magyarázta az írnok, ami értesíti az tulajdonost az engedély megadásáról, de azt a bíró úrnak kell aláírnia. Mivel a terület, ahol a kereszt áll, a faluközösség birtoka, az utólagos engedélyezéssel az arra állított kereszt vitathatatlan

tulajdonjoga is a falura száll. Ha az is aláíródott, az engedély és az értesítés is ebbe a paksamétába kerül a többi mellé. Azt javasolom a plébános úrnak, hogy küldjön majd a bíró útnak egy melléjük foglalható írást arról, hogy az egyházközség vállalja-e a gondozását és ez értelemben sajátjának tekinti-e az adott műtárgyat. Így az esetleges későbbi viták is megelőzhetőek lennének.

Bólogatás jelezte, hogy készülni fog ilyen nyilatkozat. Újra jóízű beszélgetésbe kezdtek, az írnok azonban pár perccel később elnézést kérve megszakította a csevegést. Neki ugyanis – mint mondta – Jókával meg kell beszélnie még egy folyamodványt. A plébános úr azon nyomban szedelőzködni kezdett, s elbúcsúzott tőlük.

– Köszönöm, ne fáradjon! Kitalálok magam is – háritotta el kilépve a folyosóra a további kíséretet.

Amikor az írnok visszatért, először elmesélte, hogy Lacika milyen szépen erősödik azóta, hogy Janó az erdőben megtalálta és lábát törve hazahozta. Az orvos, amikor ellátta, nagyon meglepődött azon, hogy az az öreg cigány nő – akit a fiú emleget –, ilyen nagy szakértelemmel látta el. Azt mondta, hogy sem ő maga, sem a felcsere nem tudta volna annál tökéletesebben összeilleszteni és elmozdulás ellen rögzíteni a törött csontot, mint ahogy ez a nő tette. Összetehetjük a két kezünket – tette hozzá –, mert ez nagyon csúnya törés volt. Élete végéig sántíthatott volna a mi Lacikánk, ha az első órákban nem kap ilyen szakszerű segítséget. Sosem gondolta volna, hogy – már meg ne sértődj..., meg ne sértődjön érte, de így mondta – ezek a primitív cigányok ennyire értenek ehhez.

Janó, amikor a tegezés miatti zavart érezte, s az emiatti bocsánatot kérő tekintetet látta, mosolyogva rázta meg a fejét. Az írnok, így tegezve folytatta tovább.

– Nagyon-nagyon hálás vagyok neked. Annak az öregasszonynak is. Meg annak a káprázatosan szép nőnek is, akit Lacika annyiszor emleget. Aki babusgatta, amikor félt, vagy fájdalmi voltak. Kérlek, mondd meg nekik is, hogy köszönöm.

Szeretnék nektek segíteni. Biztos jobb lenne a gyerekeidnek is itt benn a faluban, mint ott az erdőben. Talán munkát, vevőket is könnyebben találnál... De hiszen te is nyilván ezért jelentél meg a bíró előtt. Arcpírító volt, hogy meg sem hallgatott. Engedélye nélkül viszont nem telepedhet be senki a faluba, hacsak nem örököse valakinek, aki itt halt...Vagy itt született és innen távozott el... És épp itt a megoldás! Egy olyan, amit a falubíró sem tudna visszautasítani.

Már kikértem az iratsomagot – nyúlt az íróasztalfiókba, és egy vékony spárgával átkötött, sárgálló papírköteget vett elő.

– Élt sok évvel ezelőtt az alvégi faluhatáron éppen csak túl, egy cigány család. Még nem ez a bíró volt hivatalban. Sárköziék – kötözte szét az iratpakkot, hogy az egyikről felolvasson valamit.

– Én is Sárközi vagyok! Sárközi Janó.

– Ó, ezt nem is tudtam. Ez akkor valóban a sors keze lenne? – futotta át szemével a papírost, majd szomorúan megcsóválta a fejét.

– János, Janó sajnos nincs közöttük. De mindegy is – jelentette ki. – Az öreget Sárközi Zsigmondnak hívták – olvasta hangosan. – A felesége Bari Rozália volt. Hét gyermekük született, de közülük csak hárman érték meg a felnőttkort. Mindhárman lányok: Trézsa (így van ideírva, valószínűleg Terézia lehetett), Mara (talán Mária) és... Na ilyet sem hallottam még, és elég rossz a kézírás, alig olvasható: Lul-lu-gi?

– Lulugyi! Az egyik cigány nyelven azt jelenti, hogy virág.

– Hogyhogy? Több cigány nyelv is van?!

– Kicsit minden törzs másképp beszél. Aszerint, hogy mivel foglalkoztak, merre vándoroltak, kikkel és hol töltöttek több időt az őseik. De amerre megfordultam, csaknem minden cigánnyal szót tudtam váltani. Amit nem értettünk egymás beszédéből, azt megkérdeztük, és amikor más szavakkal mondták el, hogy mit jelent, már felfogtuk a jelentését. Aztán a katonaságtól hazafelé csatangolva összeakadtam a feleségem népével. Ők is cigányok voltak, de egy kukkot sem értettem meg abból, amit mondtak. Egész másképp forgatták a szót. Egyébként az én lányomat is virágnak hívják. Tîcámék nyelvén a Lulugyi, a virág, úgy hangzik, hogy Flaré. Ezt a nevet választottuk neki, amikor megszületett.

– Máskor, ha majd több időnk lesz, mesélhetnél még erről. Ez nagyon érdekel. Most azonban nézzük tovább ezt a dolgot! Az derül ki ebből az írásból – emelt szeme elé másik lapot –, hogy mindhárom lány idegenbe ment férjhez. A szülők egyedül maradtak. Aztán meghalt az öreg Sárközi felesége... és visszajött hozzá ez Luluvirág. Azt írják róla, hogy megözvegyült, s vele jött két kisgyereke: egy lány, akit Sárközi Rosa néven és egy fiú, akit Sárközi Jerko néven írtak be ebbe a jegyzőkönyvbe. Áldott állapotban, a hetedik hónapban volt, amikor hazatért néhai férje családjától. Újabb fiát, Sárközi Jokát itt, Bötönyén hozta a világra. A hiteles másolat is itt van a keresztleveléről. Amikor az öreg Sárközi elhalálozott, már senki sem élt vele, mert a fiatal özvegy a három gyerekekkel ismét társra lelt, aki a gyerekeivel együtt elfogadta. Egy oláh cigány karavánnal jártak. Amikor az apja meghalt még ép volt a ház, de azon kívül is hagyott örökséget. Vándorkereskedő volt fiatalon, a környéken meg lakatosmunkákkal házalt, amíg csak tudott. Vett egy kis földcskét közvetlenül a háza mellett, és utóbb kiderült, egy darabot az erdőből is. Az itteni feléből, ahol Lacikát kerestük. Hogy mire kellett neki, soha sem derült már ki. A vételi szerződést a házában találták meg, amikor a hátrahagyott dolgait lajstromoztuk fel. Mivel volt hagyaték, keresni kellett az örökösöket. Kiderült,

hogy már csak a Joka nevű unoka él. Őt viszont nem sikerült felkutatni. Ha előkerülne, amire szinte nincs esély, hisz csecsemőként volt itt utoljára, övé lenne a házhely, a földdarab, az erdőrész. Márpedig itt a keresztlevele hiteles másolata. Ha az eredetijét, vagy hiteles másolatát bemutatja valaki, el kell hinni, hogy ő az. Főleg, ha szép szabatosan elmeséli ezt a históriát, amit most hallottál tőlem. Én ezt a papírt odaadom neked, nyoma sem lesz, hogy valaha is itt volt. Te pedig ezzel jelentkezel, és elmondod, hogy ezt akartad bemutatni múltkor is, amikor kivezettetted, meg sem hallgatva téged. Te leszel Joka, s beköltözhetsz a faluba.

– De hisz ez csalás lenne. Hamiskodás...

– És kinek fájna? A ház az enyészeté, a földcske műveletlen. Ha valami csoda folytán előkerülne az igazi Joka, még hálás is lenne neked, hogy a házat újraépítetted, s gondoztad a birtokát. Te meg, amilyen becsületes vagy, szó nélkül vennéd a sátorfádat vagy kiegyeznél vele.

– De ezért börtönbe is csukhatnak.

– Nem fognak! Mondom, nem élnek... Az igazi Joka pedig veled nagyjából egy idős lehet, majd megtanulod az adatait...

– Sehogy sem tetszik nekem ez, írnok úr. Hazudnom kéne, tán még eskü alatt is. Nem tehetem. Hamis tanúságot ne tégy! A kőtáblákra is be volt vésve. Isten parancsolata!

– Azért csak gondold végig! Ez a lehetőség egészen kivételes. Bármikor szólhatsz és odaadom a keresztlevelet, meg az összes adatot, amire szükséged lehet.

Janó keserű hangulatban indult haza. A jó hírbe vett reménye füstbe ment. A kísértés óriási volt. Minden gondjuk egyszerre elmúlna. Megoldódhatna, de csak becstelenség árán. Megteheti-e, hogy megfosztja a gyerekeit attól, hogy sokkal jobb körülmények között nőhessenek fel? Megfoszthatja-e Mamót attól, hogy teljesüljön a vágya: élhessen is egy kicsit ott, ahol halni fog? De, miként nézhet majd az emberek szemébe, tudván tudva, hogy becsapja őket, másnak mutatkozván, mint a maga valója? Képes lenne-e együtt élni egy ekkora hazugsággal? Milyen példát adna így a gyermekeinek? Másfelől viszont csakugyan: senkinek nem okozna igazi kárt. Igaza van az írnoknak. Ha ő lenne ama igazi Joka, köszönettel tartozna annak, aki termő földdel, lakható házzal várná... Ha én is tudnék vagyunkát szerezni, minden pénzem felét félretenném, s ha előkerül, odaadhatnám neki... De azt meg a gyerekeimtől venném el. Az ő örökségük lenne.

Csaknem szétvetette fejét a sok ellentmondó, versenyre kelt gondolat. Már az erdő közepét járta, amikor észrevette, hogy talicskáját a hajdú mellett felejtette.